

Theaterproducenten richting 2017-2020

Inleiding: Wens tot dialoog

De bij de NAPK aangesloten theaterproducenten zijn verheugd in de politiek een nieuw elan voor de kunsten te zien, zoals blijkt uit de brief 'Cultuur verbindt: een ruime blik op cultuurbeleid' van minister Bussemaker aan de Tweede Kamer (8 juli 2014). In deze brief laat de minister aan de hand van een aantal sprekende voorbeelden uit de culturele sector zien dat cultuur ook onderdeel kan zijn van de brede maatschappelijke agenda.

De voorbeelden uit deze brief zijn door NAPK aangevuld met voorbeelden uit eigen gelederen en tonen aan hoezeer de podiumkunstsector maatschappelijk betrokken is. Ook wordt zichtbaar hoe vanuit andere sectoren een beroep gedaan wordt op de specifieke kwaliteiten, werkwijze en ervaring van onze sector.

Podiumkunsten onderscheiden zich doordat zij zich altijd verhouden tot publiek in het hier en nu en daardoor bijdragen aan burgerschap, openheid en diversiteit. Theater, dans en muziek voor zowel volwassenen als jeugd stimuleren burgers om betrokken en kritisch te zijn.

Er zijn genoeg aanknopingspunten om samen met het ministerie van OCW, Raad voor Cultuur en Fonds Podiumkunsten een toekomstbestendige strategie voor de sector te ontwikkelen. Aandacht voor de waarde van investeringen in theater met publiek geld verscherpt de visie op de ontwikkeling van de sector, versterkt de legitimering van de sector en zorgt voor een breed draagvlak onder het publiek.

Na een omvangrijke herstructurering van het veld is het tijd om een aantal concrete punten mee te geven aan politiek, beleidsmakers en fondsen om de kwaliteit van deze structuur te kunnen blijven waarborgen en op onderdelen te verbeteren.

De kwaliteit van de sector, in zowel artistieke als zakelijke zin, hangt in hoge mate samen met goed werkgeversklimaat, brede steun -van samenleving én overheid-, goed georganiseerde talentontwikkeling en samenwerking met onderwijsinstellingen.

Wij pleiten in dit stuk voor meer beleidsvariatie, flexibiliteit en maatwerk op deze verschillende terreinen. Daarover willen wij graag met beleidsmakers en hun adviseurs in dialoog, maar niet zonder daar ook zelf een hoge mate van verantwoordelijkheid in te nemen. Ook voor de periode 2017-2020 ziet de theatersector voor zichzelf een duidelijke rol weggelegd.

I. Publieksoontwikkeling en verbinding

De kerntaak van de theaterproducenten is het uitbrengen van hoogwaardig artistieke producties die zich verhouden tot de wereld om ons heen. Elk theatergezelschap of collectief doet dat op eigen wijze en de voorstellingen zijn zo divers als de makers. Die diversiteit is een van de belangrijkste verworvenheden in het Nederlandse theaterlandschap.

Theater bestaat louter bij de aanwezigheid van publiek. Vanuit de overtuiging dat kunst en cultuur bijdragen aan een open, betrokken samenleving en gelukkige, kritische burgers, vinden we het belangrijk om zoveel mogelijk Nederlanders met onze voorstellingen te bereiken. We voelen de noodzaak om dit samen met de podia te doen en vinden daarin ook graag de overheid als partner aan onze zijde.

Breed publiek

De samenleving is niet homogeen, theater ook niet. Theater heeft veel verschillende verschijningsvormen en functies. Voor iedere Nederlander is er wel een vorm die bij hem of haar past. Een deel van het theaterpubliek vindt moeiteloos de weg naar de schouwburgen en (vlakke vloer-)theaters, maar wij zien de laatste jaren groeiende bezoekersaantallen, met vaak nieuw publiek, bij festivals, clubs en andere speelplekken buiten de muren van de theatergebouwen. Aldus wordt een steeds groter en meer divers publiek bereikt voor theater.

Maatschappelijke verbinding

Makers die nadrukkelijk hun publiek betrekken vanuit de inhoud van voorstellingen, slagen er bovengemiddeld goed in om een relatie met niet voor de hand liggende publieksgroepen op te bouwen. Zij bouwen aan gezamenlijk eigenaarschap rond voorstellingen. Deze en andere projecten (zoals genoemd in de lijst in de bijlage) betrekken een breed en divers publiek actief bij de voorstelling en/of leggen verbindingen tussen verschillende domeinen.

Samenwerking met de podia

De sleutel in het succesvol bereiken van publiek is een partnerschap tussen podium en gezelschap. Er is een groei van publiek voor gezelschappen die een hechte band hebben met een theater en via dat theater, met het publiek. Als bijvoorbeeld voorstellingen in serie geprogrammeerd worden en acteurs in die periode deelnemen aan het lokale publieke discours, draagt dat bij aan de zichtbaarheid van het gezelschap en aan binding met het publiek. Andere succesfactoren zijn worteling in een stad of regio en inbedding in andersoortige culturele programma's. Intensieve, langdurige samenwerking tussen podium en producent is noodzakelijk en levert het meeste inzicht op in de (potentiële) bezoeker, in zijn achtergronden en drijfveren. Tevens is het delen en analyseren van verkoopdata en klantgegevens noodzakelijk om publieksbinding en publieksbenadering te vergroten. BIS-theatergezelschappen zetten daar met hun standplaatstheaters nu concrete stappen in.

Producenten die werken met financiering van het Fonds Podiumkunsten constateren dat voor hen de speelmarkt is verslechterd. Er is vraaguitval bij podia: er wordt gesignaleerd dat podia minder programmeren, risico's (moeten) mijden, minder dagen in de week geopend zijn of er in het geheel niet meer zijn. De financiële voorwaarden waaronder producenten een productie kunnen afzetten, zijn slechter geworden: uitkoopsommen gaan naar beneden en de inkomsten lopen terug. Er is een terugloop in afname van producties, waardoor instellingen meer moeite hebben om speelbeurten te halen. De producerende instelling heeft een slechte onderhandelingspositie gekregen, door de focus op subsidiebedragen per speelbeurt is het idee van schijnonderhandeling toegenomen.

Producterende instellingen merken dat de positie van podia ook verzwakt: er wordt gevraagd om prijsverlaging of andere kortingsmogelijkheden. Er wordt minder geprogrammeerd en de staf wordt kleiner (bv. op gebied van marketing/publiciteit). We zien dat dit een gezamenlijk probleem is, niet 'de schuld van' de podia of van de producenten. Er wordt zowel op koepelniveau als in het podiumkunstenveld op allerlei manieren gezocht naar wegen om samen sterker te staan. Nieuwe vormen van samenwerking tussen producent en afnemer, strategische allianties en betere afstemming -in een vroeg stadium- dragen hieraan bij.

Advies publieksonwikkeling en verbinding

- *Stimuleer mogelijkheden om met voorstellingen een groter publiek te bereiken op alternatieve presentatievormen en locaties, zoals clubs en festivals.*
- *Omarm lokale worteling, zodat instellingen kunnen focussen op vruchtbare strategische partnerschappen met podia en met lokale partners invulling geven aan het culturele klimaat.*
- *Investeer in makers en gezelschappen die een directe relatie met nieuwe publieksgroepen weten te leggen; dat vergroot de maatschappelijke positie van theater in Nederland.*
- *Zorg voor vrije regelruimte binnen de subsidiesystematiek zodat goed en snel kan worden ingespeeld op de ontwikkelingen in de maatschappij*
- *Zorg voor solide basisondersteuning en voldoende flexibiliteit om te kunnen ondernemen: laat het vooraf vastleggen van zaalcircuits los.*

II. Kunsteducatie

Onderwijs speelt een belangrijke rol in publieksonwikkeling en maatschappelijk verbinding. Het begint allemaal bij kinderen. Onderwijzen in kunst draagt bij aan de ontwikkeling van communicatieve, sociale en creatieve vaardigheden van kinderen en volwassenen. Daarnaast is kunsteducatie bij uitstek het middel om de volle breedte van de samenleving te bereiken. Om die reden juicht de theatersector de prominente plek van cultuureducatie op de politieke agenda enorm toe.

Het uitkleden van de cultuurkaart heeft vraaguitval tot gevolg gehad. Met name scholen met een minder bedeelde ouderpopulatie –vaak met kinderen die toch al weinig met kunst in aanraking komen- hebben moeite zelf genoeg middelen te genereren voor kunstbeleving.

Wij pleiten er dan ook voor dat kunsteducatie behalve in het basisonderwijs ook in het voortgezet onderwijs wordt ondersteund.

Tegelijk benadrukken wij dat kunsteducatie verder gaat dan cultuur in de klas.

Professioneel receptieve podiumkunst voor jeugd is van even groot belang. Daaronder wordt ook nadrukkelijk klassikaal bezoek aan theatervoorstellingen in het theater (dus buiten het schoolgebouw) bedoeld.

Advies kunsteducatie

- *Zorg voor kunsteducatie in voortgezet onderwijs*
- *Stimuleer en honoreer cultuureducatie als een afzonderlijke activiteit bij kunstinstellingen die daarvoor (willen) zorgdragen.*

III. Ruimte voor variatie en flexibiliteit

Elke theaterinstelling streeft naar een goede balans tussen artistieke ambities en zakelijke aanpak. Wij zijn artistieke bedrijven die, (deels) met publieke middelen, kwalitatief hoogwaardig toneel maken voor een zo groot mogelijk publiek.

Onze ambitie is om dat te doen in het hart van de samenleving. We ontplooiën samen met andere maatschappelijke sectoren tal van activiteiten rond maatschappelijke vraagstukken. Daarover leggen we graag verantwoording af, vanuit het besef dat de sector meer doet dan alleen speelbeurten verzorgen.

Maatwerk

Wij voelen ons verantwoordelijk voor het organiseren van een kwalitatief hoog en gevarieerd theateraanbod. Wij werken samen met onze partners: vanzelfsprekend de podia, maar ook met het onderwijs en de zorg en welzijnssector. Daarvoor vragen wij om meer maatwerk in regelingen om zo het ondernemerschap en de flexibiliteit te bevorderen. We willen graag een basis- of meerjarenregeling handhaven, maar zien dat het uniforme karakter van de huidige subsidieregelingen het onvoldoende mogelijk maakt om in te spelen op de actualiteit en de lokale situatie.

Bij de financiering en het meten van prestaties moet meer rekening gehouden worden met de aard, de opdracht en de 'biotoop' van de instellingen. Zo is bijvoorbeeld theater produceren in Maastricht anders dan in Rotterdam, op een podium spelen anders dan op een locatie of festival, zijn gezelschappen in de BIS anders dan producenten die door het Fonds Podiumkunsten gefinancierd worden en is het maken van voorstellingen voor volwassenen anders dan voor kinderen of jongeren. De diversiteit van het landschap maakt diversiteit in financiering en prestatiemeting noodzakelijk.

Advies maatwerk

- *Investeer in inhoudelijke differentiatie en lokaal / regionaal maatwerk. Laat gezelschappen op lokaal en regionaal niveau afspraken maken over hun bijdragen in de stad of regio. Laat dat vertalen in repertoire, activiteiten en investeringen die meer omvatten dan alleen voorstellingen.*
- *Zorg voor meer maatwerk in de meerjarenregeling van het Fonds Podiumkunsten. Beschouw het aantal speelbeurten niet als heilige graal. De huidige conditie van de theatermarkt vraagt om flexibiliteit om het in kunnen spelen op de actualiteit en om ruimte voor ondernemerschap.*
- *Zorg voor minder administratieve lasten door afstemming en uniformering van verantwoordingsmethoden van Rijk, Provincie en gemeenten.*
- *Ga uit van vertrouwen en stel grenzen aan de juridisering van de verantwoordingsmethodiek. Doorbreek de eenzijdige doctrine 'meten is weten' door verantwoordingsmethoden te vernieuwen, waarin ruimte is voor de artistieke kwaliteit en experiment*
- *Maak afspraken met de sector over kwalitatieve zelfevaluatie en verdere ontwikkeling van het maatschappelijk rendement.*
- *Zoek naar nieuwe vormen voor het betrekken van deskundigen (peers uit de sector) en publiek bij keuzes voor subsidies (onder meer via de Raad voor Cultuur).*

IV. Talentontwikkeling

We zijn verheugd over het feit dat de minister inzet op talentontwikkeling in de kunst en daar in het huidige kunstenplan nog ruimte voor heeft vrijmaakt. Wij hopen dat deze inzet in het komende kunstenplan geconsolideerd wordt en dat er met de sector gezorgd kan worden voor de borging van de doorstroom van talent.

Groei in professionaliteit, vakmanschap en excellentie vormen de kern van talentontwikkeling. Niet alleen direct na afstuderen, maar gedurende de hele professionele carrière van makers. Daar willen wij ons de komende jaren voor blijven inzetten.

Talentontwikkeling is een verantwoordelijkheid van de hele keten. Van opleidingen, producerende instellingen, gezelschappen, tot podia en festivals. De partijen in de keten willen die verantwoordelijkheid ook nemen.

Talentontwikkeling stopt nooit en kent geen lineair, uniform traject. Naast de ontwikkeling van het kunstenaarschap gaat het bij nieuwe talenten om begeleiding bij het vinden van een positie in het veld, een eigen publiek en de zakelijke aspecten van de beroepspraktijk.

Daarnaast gaat het bij nieuwe talenten ook om het aanreiken van alle gereedschappen en vaardigheden die voor een professionele kunstbeoefening noodzakelijk zijn.

Talent moet zich in de luwte kunnen ontwikkelen om theater te kunnen maken en zich te kunnen presenteren. Vlieguren maken is essentieel. Daarvoor zijn productiebudget en fysieke ruimte nodig. Bezoekersaantallen mogen geen maatstaf zijn om de ontwikkeling op te beoordelen.

Voor de ontwikkeling, presentatie en begeleiding van artistiek talent is dan ook, naast de mogelijkheden van de diverse regelingen en de inspanningen van de afzonderlijke instellingen in de keten, aanvullende professionele infrastructuur nodig. Op dit vlak zijn na het verdwijnen van de productiehuizen hiaten ontstaan.

Alle instellingen in de keten die verantwoordelijk zijn voor talentontwikkeling, moeten risico's kunnen nemen en ook budgettair in staat gesteld worden om talentontwikkeling te faciliteren. Dit geldt ook voor jeugdtheater. Daarnaast is het van groot belang dat er voor nieuwe talenten ruimte en budget beschikbaar is om zich ook buiten de bestaande structuren - onder hun eigen voorwaarden - te kunnen ontwikkelen.

Aansluiting onderwijs

Essentieel voor goede talentontwikkeling is goed vakonderwijs, met opleidingen waar de lat hoog ligt en waar het gaat om professionaliteit, vakmanschap en excellentie. Op deze drie kernbegrippen vinden kunstvakonderwijs en podiumkunstinstanties elkaar. De sector gaat actief in gesprek met de opleidingen over de borging van kwalitatief vakmanschap en de mogelijke doorstroom naar de podiumkunsten. Zo wordt een bijdrage geleverd aan een realistisch (toekomst-) perspectief voor kwalitatief hoog opgeleide kunstenaars in de podiumkunst. De in- en doorstroom naar de sector, van afstuderen naar carrière, zullen hierdoor verbeterd worden. Samenwerking tussen opleidingen en podiumkunstinstanties moet gericht zijn op: strengere selectie aan de poort en aanpassen van het curriculum van de studenten, om zo beter voorbereid te zijn op de beroepspraktijk.

Advies talentontwikkeling

- Ga door op de ingeslagen weg en ontwikkel samen met de sector een integrale lange termijn visie en plan van aanpak voor ontwikkeling, presentatie en borging van talent. Leg hierin de landelijke, lokale en regionale verantwoordelijkheden vast.
- Zorg daarbij voor ruimte voor experiment en professionele ondersteuning via een (klein) aantal onafhankelijke succesvolle en gespecialiseerde productie-/presentatieplekken in het land.

V. Verstevig professionaliteit theatersector

Financiële krapte en de huidige inrichting van prestatieafspraken verleiden in onze sector tot afwijking van de geldende cao. Dit baart ons zorgen. Collectieve voorzieningen (zoals bijvoorbeeld pensioenopbouw) worden niet altijd geborgd. Zeker voor de groeiende groep ZZP-ers in de sector is dit een risico.

Deze situatie heeft een negatieve invloed op de sociaal-maatschappelijke positie van veel mensen die in de podiumkunsten werken. Dit brengt op de langere termijn de continuïteit én kwaliteit van de sector in gevaar.

Dreiging groei verborgen werkloosheid

In de huidige situatie ontstaat een alternatief circuit met makers, spelers en technici die te weinig verdienen voor het vak dat ze uitoefenen. Dit circuit ontstaat doordat bijvoorbeeld de subsidieverplichting om tachtig voorstellingen te spelen tegenwoordig niet meer met drie maar pas bij vier producties wordt gehaald, terwijl er slechts budget is voor drie producties. Om toch aan de verplichting te voldoen, wordt er in sommige gevallen voor gekozen om in te leveren op goed werkgeverschap. Denk aan minimale bemensing, slechte honorering en korter lopende overeenkomsten met jonge, goedkopere arbeidskrachten, vrijwilligers en stagiaires.

Het huidige overaanbod aan beroepskrachten leidt - naast het aspect van verdringing, waardoor afgestudeerde podiumkunstenaren om economische motieven ingeruild worden door stagiairs - tot een negatieve druk op de arbeidsvoorwaarden in de podiumkunsten bovendien zal het ten koste van de kwaliteit gaan.

Arbeidsvoorwaarden aansluiten op actualiteit sector

Flexibiliteit zal alleen maar toenemen. Dat kan en wil de sector niet tegenhouden, maar daar moeten behoorlijke arbeidscondities tegenover staan.

De sector ambieert, net als de politiek en beleidsmakers, een theaterveld met goed werkgeverschap. In de nieuwe cao Theater en Dans is een suggestie opgenomen hoe moet worden omgegaan met de honorering van ZZP-ers. Instellingen moeten de hand in eigen boezem steken en tegen deze ontwikkeling ingaan door realistisch te begroten, medewerkers te honoreren conform de cao en daaraan vast te houden bij het indienen van een subsidieaanvraag en zich tevens te houden aan de arbeidsvoorwaarden. De subsidiegevers vragen wij te zorgen voor realistische prestatieovereenkomsten bij subsidiebeschikkingen. De sector wil met politiek en beleidsmakers gezamenlijk oplossingen formuleren om de beroepscondities en daarmee de kwaliteit in de sector beter te borgen.

Advies goed werkgeverschap

De zorg voor een professionele sector is een gezamenlijke zorg van overheid en sector:

- Zorg voor een realistische afstemming van salarissen, het aantal medewerkers en de hoogte van het subsidiebedrag*
- Fondsen en overheden moeten bij subsidieverstrekking eisen dat er gewerkt wordt conform het salarisgebouw van de cao, en deze middelen daarvoor beschikbaar stellen.*

De herfst is ook de voorbode van een nieuwe lente

In deze notitie pleiten we voor het versterken van de maatschappelijke verbinding en versterken van de lokale en regionale samenwerking, uiteraard met de podia maar ook met andere strategische partners. Dit is geen doel op zich: we willen een groter publiek bereiken en een bijdrage leveren aan het maatschappelijk en culturele klimaat in de stad.

De BIS-theatergezelschappen en hun standplaatstheaters zetten daarin nu stappen en ontwerpen samen een strategische agenda. De belangrijkste onderdelen daarvan zijn:

- Als een van de bouwstenen voor de toekomstige kunstenplanperiode maakt deze groep gezelschappen en theaters gezamenlijk afspraken over hun bijdrage in de stad of regio. Op een concreet niveau betekent dat overleg, afstemming en/of samenwerking op het vlak van repertoirekeuze, randprogrammering, educatie en talentontwikkeling. Dit zijn geen exclusieve maar inclusieve afspraken: ze nodigen andere (theater)instellingen uit om dit gesprek mede te voeren. Uiteindelijk leidt dit gesprek tot convenanten met de lokale, regionale en landelijke politiek.
- Er wordt momenteel onderzocht hoe adresbestanden en klantgegevens op een effectieve en zorgvuldige wijze kunnen delen en analyseren om daarmee het publieksbereik te vergroten.
- BIS-gezelschappen en hun standplaatstheaters onderkennen het belang van herkenbaarheid en profilering van theater. De gezelschappen lichten hun (voorgenomen)repertoire-keuze en plannen in een vroeg stadium toe aan de theaters. Theaters zetten op hun beurt hun missies uiteen. Het gesprek dat daarop volgt draagt bij aan de pluriformiteit van het aanbod en profilering van aanbieders en afnemers. En geeft inzicht hoe BIS-gezelschappen en de zogenaamd kernpuntschouwburgen het land 'bedienen'.

Zoals in deze notitie doorklinkt zijn wij er ten diepste van overtuigd dat kunst de moeite waard is om in te investeren. Er is allang geen twijfel meer over de economische, sociale, educatieve en intrinsieke waarde van kunst. Maar we constateren ook dat we moeten werken aan de juiste 'branding' van de sector. "*Be good and tell it*" is daarbij ons adagium.

We ontwikkelen, waar dat kan samen andere producenten, podia en festivals, een effectieve aanpak om de podiumkunsten goed zichtbaar te maken en in brede maatschappelijke context te positioneren.